

dicta. Sed nocumentum quod infertur in subtractione rerum, vel in abusu uxoris, natum est habere quamdam delectationem, in quantum terminatur ad aliquid bonum reale, ad minus sensibile, ipsius operantis. Et ideo ista duo nocumenta distinguuntur præceptis pertinentibus ad cor, & ad actum; non autem præceptum quod est de nocumento personæ proximi, talem distinctionem (5) recipit.

Ad quintum dicendum, quod secundum Philosophum in V. Ethic. cap. 111. vel v. legislator intendit commune bonum per rationem legis: & ideo actus particulares unius hominis non præcipit, nisi secundum quod ad alium ordinantur. Et propter hoc etiam quantum ad modum tradendi ista præcepta, hoc modo fuerunt assignanda, ut per ea ordinaretur homo tantum ad alterum, quamvis in ordinatione ad alterum includatur etiam ordinatione ad seipsum, sicut in dilectione proximi includitur dilectio sui.

Ad sextum dicendum, quod non oportuit in præceptis decalogi omnium virtutum actus præcipi, quia hoc ad perfectionem vitæ virtuosæ pertinet; sed oportuit tantum in illis hominem dirigi per præcepta decalogi quæ primo facienda occurrunt tendentibus in virtutem, ut dictum est.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæstionem dicendum, quod præcepta decalogi ordinantur secundum quod primo & principaliter facienda, vel vitanda, occurrunt. Et quia in spirituali vita, ad cuius directionem decalogus datur, ratio agendi Deus est quasi finis; ideo præcepta quæ ad Deum ordinant, primo ponuntur, inter quæ talis ordo consideratur ut prius illud præceptum ponatur cuius contrarium à Deo magis elongat, quia gradatim Deo approximamus à remotioribus descendentes. Et ideo præceptum quo prohibetur contrarius cultus, per quem homo quasi totaliter à Deo recedit, prius ponitur quam præceptum quo prohibetur irreverentia in vane assumendo divinum nomen: & ultimo ponitur præceptum de quiete cordis in Deum, in quo homo Deo maxime appropinquat. In præceptis autem secundæ tabulæ etiam similis ordo observatur, ut scilicet prius ponatur illud præceptum quod primo in bona conversatione occurrit. Et quia prius est ordinatione hominis ad domesticos quam ad extraneos, ideo præceptum de honoratione parentum præmittitur aliis quæ ad omnes communiter pertinent, in quibus etiam præmittuntur prohibitiones illorum quæ principaliter occurrunt cavenda. Tendentibus autem ad virtutem prius occurrit vitandum nocumentum operis quam oris, & oris quam cordis, & inter nocumenta operis gravius nocumentum prius vitandum occurrit: & ideo prohibitio homicidii præcedit prohibitionem mœchiæ, quæ præcedit prohibitionem furti; & hæc tres prohibitiones præcedunt prohibitionem falsi testimonii: & ultimo ponitur prohibitio concupiscentiæ, in qua iam perfectio virtutis consistit.

Et per hoc patet solutio ad objecta.

(5) Al. respicit. (6) Nicolai reducuntur.

Ex Edit. P. Nicol. (a) Sive digestis de legibus, & Senatusconsultis. (b) Quod hic Celsi nomine prænotatur, est Juventii Celsi, cuius mentio inter civiles juris interpretes fit, & in Digestis Lib. I. tit. 1. de iustitia, & iure leg. 1. refertur ex professo, ubi dicitur *eleganter à Celso definitum*.

ARTICULUS III.

Utrum omnia legis præcepta ad hæc decem (6) ordinentur.

1. 2. quæst. xcix. art. 5.

1. Ad tertium sic proceditur. Videtur quod non omnia legis præcepta ad hæc decem reducuntur. Cum enim hæc præcepta jus naturale continent, non poterunt ad ea reduci nisi quæ ex iure naturali proficiunt. Sed quædam prohibentur in lege quæ non videntur modo aliquo ex lege naturali proficisci, quæ nihil differunt utrum sic, vel sic fiant, antequam lege posita sint, ut quod sacrificetur hircus, vel taurus, sicut etiam Philosophus in V. Eth. cap. x. vel xii. dicit. Ergo non omnia præcepta legis ad hæc decem reducuntur.

2. Præterea. Ea quæ sunt diversorum generum, invicem non reducuntur in principia naturalia, sed in principium quod est voluntas, ut in VII. Metaph. text. xxi. dicitur. Sed hæc præcepta naturalia sunt, cum sint de lege naturali. Ergo præcepta ceremonialia, quæ sunt alterius generis, ad ipsa non reducuntur.

3. Præterea. Manente causa, manet effectus. Sed quædam præcepta legis mutata sunt illis, præceptis manentibus. Ergo non reducuntur ad ista sicut ad causam.

4. Præterea. Omnia ista præcepta naturalis ratio dicit. Sed non omnium quæ in lege posita sunt, quærenda est ratio, ut ff. (a) de leg. & Se. l. Non omnium. Ergo non omnia præcepta legis ad hæc reducuntur.

5. Præterea. Ubi est eadem causa, & idem effectus. Hæc autem præcepta eadem sunt apud omnes. Cum ergo multa præcepta legis divinæ, & legis civilis apud diversos diversa sint, videtur quod non omnia præcepta legalia ad hæc reducuntur.

Sed contra. Omnia præcepta legis ad dilectionem Dei, & proximi aequaliter reducuntur, ut in præcedenti distinct. xxxvi. dixit Magister. Sed dilectio Dei, & proximi sufficienter continentur in istis præceptis. Ergo omnia alia præcepta legis ad hæc reducuntur.

Præterea. Sicut Celsus (b) dixit, jus est ars æqui & boni. Sed quidquid continetur in aliqua arte, reducitur ad prima principia illius artis, sicut in scientiis demonstrativis ad dignitates. Cum ergo præcepta legis naturalis sint in agibilibus, sicut principia naturaliter cognita in demonstrativis, videtur quod omnia præcepta legalia ad hæc præcepta legis naturaliter reducuntur.

Præterea. Nullum præceptum legis justum est, nisi rationabiliter positum sit. Sed omnis recta ratiocinatio oportet quod à naturali cognitione deducatur: quia principium rationis intellectus principiorum est. Ergo oportet quod omnia legis præcepta, si iusta sunt, à præceptis legis naturæ deducantur; & sic omnia alia in hæc præcepta reducuntur.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod in rebus naturalibus in-

invenitur triplex cursus rerum. Quædam enim sunt semper, quæ nunquam deficiunt, ex natura hoc habentia ut sint, & impediri non possint: quædam vero sunt frequenter, quæ in paucioribus impediuntur: quædam vero sunt raro, vel in minori parte. Ea autem quæ sunt semper, sunt causa, & origo eorum quæ sunt frequenter, & raro: unde etiam in ea quæ sunt semper, reducuntur, ut in VI. Metaph. text. v. probatur: sicut motus celestes, qui semper sunt, sunt causa, & regula motus pluviarum, & imbrium, qui ut frequenter eurrunt eodem modo; & utriusque sunt regula, & causa casualium motuum, ut inventionis thesauri, vel alicujus huiusmodi, secundum quod homo, vel ex pluvia, vel ex aliquo huiusmodi, quod ad motum cœli reducitur, habet occasionem fodendi in agrum, ubi thesaurum invenit. Ita etiam est de legibus, quibus humani motus dirigitur. Quædam enim sunt leges quæ ipsi rationi sunt inditæ, quæ sunt prima mensura, & regula omnium humanorum actuum; & hæc nullo modo deficiunt, sicut nec regimen rationis deficere potest, ut aliquando esse non debeat: & hæc leges jus naturale dicuntur. Quædam vero leges sunt quæ secundum id quod sunt, habent rationem ut observari debeant, quamvis aliquibus concurrentibus earum observatio impediatur; sicut quod depositum reddatur deponenti, impeditur quando gladius furioso deponenti reddendus esset: & hæc leges simulantur his quæ frequenter in natura accidunt; & ideo directe, & immediate ad jus naturale reducuntur. Et ideo Tullius in I. Rhetor. vel II. de invent. num. 36. nominat huiusmodi jus à naturali jure profectum. Quædam vero leges sunt quæ secundum se consideratæ nullam rationem habere videntur suæ observationis; sed rationem huiusmodi nascuntur ex aliquibus concurrentibus quæ faciunt decentiam observandi; & huiusmodi simulantur his quæ raro accidunt in natura. Unde sicut illa non reducuntur in causas naturales, nisi observato concursu omnium, quibus aliquis rarus eventus accidebat; ita etiam huiusmodi legalia, quæ dicuntur positiva jura, reducuntur ad legem naturæ non secundum se absolute, sed consideratis omnibus circumstantiis particularibus, quæ faciebant decentiam suæ observationis. Unde patet quod omnia præcepta legis divinæ, vel civilis, ad hæc præcepta reducuntur aliquo modo.

Ad primum ergo dicendum, quod illa lege (1) posita, de quibus Philosophus loquitur, secundum se considerata, differentiam non habent utrum sic, vel sic fieri debeant; sed huiusmodi differentiam sortiuntur ex diversis concurrentibus, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod artificialia non reducuntur in naturalia, ita quod natura sit eorum primum, & principale principium, sed in quantum ars utitur naturalibus organis ad complementum artificii. Similiter etiam præcepta ceremonialia, vel juris positivi non reducuntur ad naturalia, quasi ex ipsa natura vim obligandi habeant; sed hoc habent ex voluntate instituentis, quæ in institutione naturali ratione utitur, si recte instituitur.

Ad tertium dicendum, quod illa præcepta legis quæ mutata sunt, observantiæ suæ rationem habebant non ex ipsa substantia facti, sed ex aliquibus circumstantibus causis, sicut quod oportebat nostræ redemptionis mysterium aliquibus signis præfigurari, vel aliquid huiusmodi: unde cessantibus his causis,

(1) Id est per legem instituta. Al. politica.

non manet reductio istorum præceptorum ad præcepta naturalia.

Ad quartum dicendum, quod hoc intelligendum est quantum ad substantiam facti, quod lege præcipitur, quod aliquando non habet rationem quare sic, vel aliter fiat, ut dictum est.

Ad quintum dicendum, quod præcepta legis quæ apud diversos diversa sunt, dependent à præceptis naturalibus quæ sunt eadem apud omnes medianibus aliquibus circumstantiis, ut dictum est: & horum varietas varietatem in jure positivo causat.

ARTICULUS IV.

Utrum præcepta decalogi sint dispensabilia.

1. 2. quæst. c. art. 8.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod præcepta decalogi sint dispensabilia. Quia secundum Philosophum in V. Ethic. cap. xiv. vel xvi. in humanis actibus propter eorum varietatem non potest una communis regula inveniri, quam non oporteat in aliquibus casibus deficere ad similitudinem Lesbæ ædificationis. Sed præcepta legis sunt mensura humanorum actuum. Cum igitur omne præceptum quod in aliquo casu intermittendum est, dispensabile sit, videtur quod omnia præcepta legis dispensabilia sint.

2. Præterea. Philosophus dicit in V. Ethic. cap. x. vel xii. quod justum naturale non est idem apud omnes, sicut nec alia quæ naturam hominis consequuntur, eadem in omnibus inveniuntur, ut quod dextera sit fortior sinistra, cum contingat aliquos ambidextros esse. Sed omnia præcepta quæ non ab omnibus sunt observanda, sunt dispensabilia. Ergo præcepta decalogi, quæ sunt de jure naturali, sunt dispensabilia.

3. Præterea. Præceptum divinum non potest esse injustum. Sed Deus aliquando præcepit fieri aliquid contrarium præceptis decalogi, sicut patet Exod. xii. de spoliatione Ægyptiorum: & Osee i. de accessu ad fornicariam. Ergo aliquando justum est fieri contra præcepta decalogi. Ergo præcepta decalogi sunt dispensabilia.

4. Præterea. Inter decalogi præcepta continetur homicidii prohibitio. Sed aliquibus casibus contingit iudex præcipit hominem occidi, & iuste. Ergo & similiter alia præcepta aliquibus casibus emergentibus possunt non observanda esse.

5. Præterea. Sicut prius dictum est in corp. præc. art. omnia præcepta legis aliquo modo ad præcepta decalogi reducuntur. Sed prælati Ecclesiæ licet in aliquibus legis præceptis dispensare. Ergo & similiter in præceptis decalogi.

Sed contra. Secundum Bernardum in Lib. de præcepto, & regula, vel de præcepto, & dispensatione cap. 11. nulli licet dispensare in præcepto quod à suo superiori est impositum. Sed præcepta decalogi sunt imposita à Deo, qui est superior omnibus. Ergo nulli licet in præceptis huiusmodi dispensare.

Præterea. In quolibet genere est una prima mensura, quam oportet esse certissimam, & infallibilem, ut patet in X. Metaph. text. 111. & V. Metaph. text. xii. Sed prima mensura omnium humanorum actuum est lex decalogi. Ergo in nullo casu ab ea discedere licet, & ita indispensabilis est.

Præterea. Illud quod est per se verum, semper,

(1) Id est per legem instituta. Al. politica.

& ubique est verum. Ergo illud quod est per se justum, semper, & ubique observandum est. Sed præcepta decalogi sunt hujusmodi. Ergo &c.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod in qualibet legislatione oportet duo considerare, scilicet substantiam legis quæ ponitur, & id ad quod legislator respicit. Et sicut lex lata est mensura subditorum in suis actibus, ita hoc ad quod respicit legislator, quod est legis intentio, & finis, est mensura legis positivæ. Sicut ergo actus subditorum sunt distorti, si à lege positiva discordant; ita lex rectitudinem non habet, si ab intentione legislatoris deficeret; quæ est rectitudinem constituere, & conservare. Si ergo sint aliqua præcepta quæ continent ipsam intentionem legislatoris, impossibile est quod in aliquo casu salva justitia possit aliquis ab eis defletere, sicut si esset hoc præceptum, nulli faciendam esse injuriam: & ideo cum omnia præcepta decalogi sint hujusmodi, impossibile est quod dispensationem recipiant. Præcepta autem quæ legislator edidit, ad mensuram prædictorum metienda sunt. Unde quamdiu illa præcepta posita non possunt præteriri sine præjudicio primæ mensuræ, ad quam instituta sunt, nulli licet in eis dispensare. Si quando vero possunt salva intentione legis præteriri, tunc est licitum dispensare in illis præceptis ei qui auctoritatem habet. Si vero in aliquibus casibus lex posita ab intentione legislatoris discedat, quia non potuit legislator ad omnes casus intendere, legem statuens, sed ad ea quæ pluries accidunt; tunc etiam licitum est legem positam præterire, & intentionem legislatoris sequi, sicut patet in eo qui non reddit depositum impugnanti fidem, vel patriam: & ad hoc perficit quædam virtus quæ vocatur à Philosopho in V. Ethic. epieikia, per quam homo, prætermissa lege, legislatoris intentionem sequitur.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de præceptis legis positivæ, & non de illis quæ intentionem legislatoris includunt.

Ad secundum dicendum, quod justum naturale est duplex, ut supra dictum est in corp. præc. art. Quoddam quod semper, & ubique est justum, sicut hoc in quo consistit forma justitiæ, & virtutis in generali, sicut medium tenere, rectitudinem servare, & alia hujusmodi. Quoddam vero est ex hoc profectum, secundum Tullium in II. Rhet. de invent. & hoc in pluribus ita contingit, sed potest in paucioribus deficere, ut dictum est ubi sup. quod contingit ex hoc quod justum hujusmodi est applicatio quædam universalis, & primæ mensuræ ad materiam difformem, & mutabilem: & de hujusmodi justo loquitur Philosophus.

Ad tertium dicendum, quod circa præcepta decalogi, secundum quod ad decalogum pertinent, numquam Deus contrarium fieri præcepit. Prohibitio enim furii ad decalogum pertinet, in quantum res furata aliena est ab accipiente. Retenta ergo hac conditione, si res illa fiat ipsius accipientis, jam non erit contra decalogum. Hoc autem non solum Deus, qui est omnium Dominus, facere poterat, sed etiam quandoque homines auctoritatem habentes, rem quæ unius fuerat,

(1) Al. speciali.

Ex EDIT. P. NICOL. (2) In eo Libro quem contra superstitiones condidit, sicut loquitur Augustinus loc. cit. Sed modo non extat Liber iste, quem & Tertullianus citat in Apologetico cap. xii.

DISTINCTIO XXXVII.

alteri conferunt ex aliqua causa. Potest tamen Deus in aliquibus factis conditiones contrarias decalogo auferre, qui & naturam mutare potest, quod homo facere non potest; sicut ab ea quæ non est matrimonio juncta, potest auferre hanc conditionem non suam, sine hoc quod uxor plenaria fiat, ut sic accedere ad eam sit contra decalogum.

Ad quartum dicendum, quod non prohibetur in decalogo occisio simpliciter, sed occisio ejus qui mortem pati non debuit.

Ad quintum dicendum, quod non est eadem ratio de præceptis decalogi, & de aliis præceptis legis, ut ex prædictis patet.

ARTICULUS V.

Utrum fuerit conveniens observationem sabbati præcipere.

1. Ad quintum sic proceditur. Videtur quod inconveniens fuerit sabbati observationem præcipere. Sabbatum enim est septima pars temporis totius vitæ hominis. Sed valde irrationabile videtur quod homo septimam partem vitæ suæ in otio amittat; sicut Seneca (a) dicit deridens caeremonias Judæorum, sicut Augustinus narrat in Lib. de Civit. Dei, VI. cap. xi. Ergo irrationabile fuit sabbati observantiam præcipere.

2. Præterea. Quanto exercitatio alicujus rei magis discontinuatur, tanto homo in illa re minus proficit. Sed sabbati observantia instituta fuit ad vacandum divinis. Multo autem continuatius esset exercitium divinum, si ei cujuslibet diei una hora saltem deputaretur. Ergo videtur quod ad majorem profectum hoc fuisset quam diem septimam observare.

3. Præterea. Ab operibus virtutis nullo tempore vacandum est. Sed opera servilia sunt materia virtutis. Ergo non debuit præcipi ut die sabbati à servilibus operibus abstineretur.

Sed contra. Ad legislatorem pertinet omnes humanos actus moderare. Sed cum impossibile sit semper agere, ut Philosophus in Lib. de somn. & vigil. cap. i. dicit, ad moderationem humanorum actuum pertinet ut aliquod tempus quieti deputetur. Ergo conveniens fuit ut legislator hoc institueret.

Præterea. Homines (1) spirituali vita viventibus maxima cura adhibenda est ut Dei omnipotentiam, & providentiam cognoscant. Sed lex Moysi data est ad instruendam vitam spiritualem. Ergo præcipue hoc lege illa debuit præcipi, quod ad Dei omnipotentiam, & providentiam credendam homines assuefaceret. Hoc autem est observatio sabbati, quæ in memoria reducit, ut Rabbi Moyses dicit in Libro qui in scriptis est *Dux hesitantium*, principium mundi, cujus factura septima die consummata est: qua supposita, cunctis etiam simplicibus evidens est Deum omnipotentem esse, & ex providentia, non ex necessitate agere. Ergo conveniens fuit ut observatio sabbati lege statueretur.

QUÆSTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod præceptum de sabbato observando fuerit morale simpliciter. Ea enim quæ

QUÆSTIO I.

in unam divisionem veniunt, unius rationis esse videntur. Sed præceptum de sabbato observando dividitur aliis præceptis decalogi, quæ sunt præcepta moralia legis naturæ. Ergo præceptum de sabbato est morale.

2. Præterea. Super illud Luc. xiiii. *Sex dies sunt in quibus operari licet*, dicit Glossa: (b) „Lex in sabbato non hominem curare, sed servilia opera facere, idest peccatis gravari, prohibet.“ Sed vacare à peccato est morale præceptum. Ergo & præceptum de sabbato observando.

3. Præterea. Illud quod habet rationem moralem, videtur esse morale præceptum. Sed observatio sabbati est hujusmodi, quod patet ex causa quam assignat Damascenus Lib. IV. de Fide orth. cap. xxiv. circa medium: *Vacationis*, inquit, *gratia quæ est ad Deum, & ut particulam vitæ Deo tribuant, & requiescant servus, & subjugale, sabbati observantia excogitata est.* Ergo præceptum de sabbato observando est morale.

Sed contra. Præcepta quæ sunt data in signum, non sunt moralia, sed caeremonialia. Sed præceptum de sabbato est hujusmodi, ut patet Exod. xxxi. 13. *Videte ut sabbatum meum custodiat, quia signum est inter me & vos.* Ergo præceptum de sabbato est caeremoniale, & non morale.

Præterea. Levit. xxvi. dicit Glossa: (c) *Mandatum sabbati quamvis in decem mandatis numeratum sit, non tamen ex eis est.* Videtur ergo quod sit caeremoniale, & non morale.

QUÆSTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod non debuerit cessare tempore gratiæ. Thurificatio enim, ut dicunt Sancti, & Magistri, non cessavit: quia significat illud quod semper faciendum est, scilicet devotionem orationis. Sed observatio sabbati significat requiem in Deo, ut Augustinus dicit super Exod. cap. xxxi. quæ quidem semper facienda est. Ergo non debuit tempore gratiæ cessare.

2. Præterea. Observatio sabbati ad maximam perfectionem ordinabat, scilicet ad vacandum divinæ contemplationi. Sed status gratiæ est perfectior status legis. Ergo etiam magis debet observari in hoc statu quam in illo.

3. Si dicas, quod observatur, sed mutata die, scilicet dominica: contra. Magis est in reverentia habendum quod ad Divinitatem pertinet quam quod ad humanitatem. Sed ratio observandi sabbatum fuit mysterium divinæ quietis. Ergo non fuit observatio sabbati commutanda in observationem dominicæ propter mysterium resurrectionis, quod Christo secundum humanam naturam competit.

4. Præterea. Tempore gratiæ tenemur perfectius Deo vacare quam tempore legis. Sed tempore legis à multis abstinerebatur quæ nunc in die dominico licite fiunt: non enim erat licitum cibos coquere, nec itinere. Ergo observatio sabbati non est mutata in dominicam: ergo adhuc debet observatio sabbati remanere.

Sed contra. Exod. xxxi. 15. (2) *Septima dies erit sabbatum, idest requies*: Glossa: (d) „Alia præcepta servanda in novo testamento ad litteram non dubita-

(2) Vulgata: *In die septimo sabbatum est, requies sancta Domino.*

Ex EDIT. P. NICOL. (b) Nullo nomine prænotata, sed ex expresse Bedæ super eundem locum, æquivalenter autem Ambrosii. (c) Ex Ezechio sumpta, & nomen ejus præferens. (d) Nihil tale in Glossa nova, & vetus ad manum non est.

mus; illud autem de sabbato velatum, & in mysterio præceptum fuit, ut hodie à nobis non servetur, sed solum signatum intueamur.“

Præterea. Damascenus dicit, ubi sup. quod sabbati observatio excogitata fuit parvulis, & sub elementis mundi servientibus. Sed à tali servitio liberati sumus per adventum Christi. Ergo & sabbati observatio cessavit.

SOLUTIO I.

Respondeo dicendum ad primam quæstionem, quod sicut præceptum de sacrificiis habuit aliquam causam moralem non simpliciter, sed secundum congruentiam illorum quibus lex dabatur, qui ad idolatriam proni erant, ut Deo offerrent quod alias idolis obtrulissent; & aliam causam mysticam, scilicet ad significandum sacrificium passionis Christi: & præceptum de observatione sabbati habuit aliquam causam moralem ex conditione eorum quibus lex dabatur, qui propter avaritiam eis inditiam occupantem se, & sibi subditos operibus servilibus occupassent quod omnino mens eorum à divinis subtraheret: & hanc causam tangit Damascenus, ubi supra. Similiter etiam quia ad errores gentium proni erant, indicta est eis observatio sabbati, ut creationem mundi semper præ oculis haberent, & sic Deum recognoscerent, & timerent: quam causam tangit Rabbi Moyses in Lib. cit. Habuit nihilominus & causam mysticam triplicem. Unam allegoricam, ad significandum quietem Christi in sepulchro. Aliam moralem, ad significandum requiem humanæ mentis à peccatis, & ab omnibus aliis rebus, in quibus requiem non invenit, nisi in Deo, in quo solo est quies. Tertiam anagogicam, ad significandum æternam requiem qua Sancti in gloria quiescent. Et ideo conveniens fuit institutio sabbati pro tempore illo.

Ad primum ergo dicendum, quod sabbati tempus non amittitur, si hoc in sabbato fiat ad quod deputatum est, scilicet divinorum contemplatio. Sed quia Judæi, omissis divinis, in sabbatis magis inutilibus rebus vacabant, ideo eos Seneca derisit; ut dicitur Thren. i. 7. *Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata ejus.*

Ad secundum dicendum, quod labor non solum impedit contemplationis actum dum exercetur, sed etiam postquam transiit, dum remanent ex labore membra fessa, & mens distracta. Unde convenientius fuit ut unus dies integer divinis deputaretur quam in singulis diebus aliquæ horæ.

Ad tertium dicendum, quod quandoque actus unius virtutis intermittend us est propter actum excellentioris virtutis; sicut opera aliarum virtutum aliquando propter opus justitiæ intermittuntur, ut dicit Tullius in I. de offic. num. 154. Virtutes autem omnes contemplativæ sunt digniores virtutibus activis, quarum materia esse possunt servilia opera. Unde non est inconveniens quod opus servile intermittatur ad tempus, ut contemplationi vacetur.

SOLUTIO II.

Ad secundam quæstionem dicendum, quod præceptum de sabbato observando, quantum ad aliquid